

Dependència *versus* igualtat d'oportunitats: el repte d'universalitzar els serveis socials

Europa, la vella Europa, envelleix i aquest envelliment està canviant de manera profunda el nostre paisatge humà, les nostres visions de futur, els nostres valors i les prioritats de la política social. Viure més anys, viure'ls millor és un desig que tots compartim, però el cert és que no sempre els anys són acompanyats per una bona qualitat de vida, no sempre, els ciutadans i ciutadanes de la vella Europa poden gaudir d'una vellesa digna, ben acompanyada, en plenitud de drets i llibertats.

D'uns anys ençà, aquesta realitat ha obert, arreu d'Europa, un intens debat sobre la protecció a les situacions de dependència. Aquestes s'han definit, pel Consell d'Europa, com les situacions de necessitat d'atenció i cures que necessiten les persones que no poden realitzar per si mateixes les activitats essencials de la vida quotidiana. Situacions que a l'Estat espanyol, i Catalunya no n'és una excepció, són en la major part ateses per familiars que en tenen cura. Situacions que, fins ara, no han estat, com en altres països europeus, una prioritat en l'agenda política. Bona mostra d'això és que el conjunt d'Administracions Públiques de l'Estat espanyol, segons dades del *Libro Blanco de la Dependencia*, només esmercen un 0'36% del PIB en protecció de la dependència, quan els països centreeuropeus (Alemanya, França, Luxemburg, etc.) en dediquen el 1'5% dels seus pressupostos públics i els nòrdics arriben fins a un 3% del PIB.

En aquest article exposaré dades i conceptes, però abans que res vull destacar-ne el propòsit: ens cal dotar un bon sistema de protecció de la dependència, això resulta imprescindible, però sobretot ens cal avançar en la cultura de la igualtat i el respecte. En la construcció d'una nova societat que consideri les persones com a primordials. Per a fer-ho realitat, calen noves polítiques d'igualtat d'oportunitats i per això resultarà fonamental assolir la universalització dels serveis socials a Catalunya. Aquest és el quart pilar de l'estat del Benestar que ens cal. I per això la futura prestació de dependència en pot ser un bon suport. Si sabem fer les coses bé.

La dependència s'origina principalment per causa de dèficit, malalties o accidents que tenen com a conseqüència una pèrdua significativa de les capacitats funcionals de la persona. Hi ha altres factors, tanmateix, que potencien i agreugen els processos de dependència, entre els quals destaquen: l'envelliment, la solitud, la pobresa i altres factors de risc d'exclusió social.

Així mateix, els canvis demogràfics, econòmics i socials dels últims anys han tingut, i seguiran tenint en els pròxims anys, una profunda influència sobre l'impacte social que provoca aquest fenomen.

Ens cal dotar un bon sistema de protecció de la dependència, però sobretot ens cal avançar en la cultura de la igualtat i el respecte

Com declara la UGT¹, a l'Estat espanyol aquest és avui un problema d'especial importància per diversos factors. En primer lloc, per la deficient infraestructura i la descoordinació dels serveis socio-sanitaris. En segon lloc, per la rapidesa amb la qual s'han produït els fenòmens anteriorment assenyalats. Finalment, per la percepció creixent que la dependència ha de constituir un risc de cobertura pública, i no exclusivament privada, a través de les famílies.

Fins al dia d'avui, la família ha representat la principal font de cures informals, suplint així el dèficit d'atenció davant les necessitats que comporta la dependència. La majoria de les persones que atenen un familiar són dones, amb una mitjana de 52 o més anys. Habitualment, no reben ajuda d'altres persones, i han de compartir aquesta tasca amb altres tasques familiars i de treball. No podem oblidar, així mateix, els riscos de salut, socials i personals que pateixen les persones que fan les cures informals. Per tant, les mesures per a atendre les situacions de dependència han de tenir en compte, també, les persones que atenen a algun familiar en situació de dependència.

Tal com ja he exposat, a l'Estat espanyol l'atenció a les persones amb dependència està molt per sota d'altres països europeus més avançats en protecció social, així com molt allunyada de les demandes socials. I és que, actualment, no existeix un sistema coherent que garanteixi l'eficàcia protectora davant la globalitat de situacions.

Un altre dels grans problemes actuals és l'escassa planificació i l'escàs nivell de cobertura dels recursos existents

Un altre dels grans problemes actuals és l'escassa planificació i l'escàs nivell de cobertura dels recursos existents, inadequats per a satisfer les necessitats actuals. També ho és la minvada coordinació dels recursos sanitaris, socials i comunitaris. Coordinació que, malgrat ser més intensa a Catalunya que a altres llocs de l'Estat, encara no permet afrontar un repte de qualitat fonamental: aconseguir una planificació i una intervenció integral de tots els serveis i recursos centrant-se en la persona i garantint-ne un contínuum d'atenció.

No obstant això, és encara pitjor la situació de les ajudes a domicili i teleassistència. Aquest fet revesteix una especial gravetat, ja que és en la pròpia llar on la gent gran expressa que vol viure, fins i tot quan és necessària l'ajuda d'una tercera persona.

Finalment, en l'apartat d'ajudes econòmiques també estem a la cua de la resta de països europeus. El fet de no reconèixer l'atenció a la dependència com un dret, exclou a la gran majoria de les persones necessitades; els imports de les actuals prestacions de la Seguretat Social adreçats en aquestes situacions, per exemple ajut a les famílies per cura de tercera persona, són mínims i varien segons diverses circumstàncies.

L'impuls de mesures d'atenció a la dependència, no és només una demanda social en l'Estat espanyol, sinó que també és una prioritat de la Unió Europea. En aquest sentit, aconsella l'adopció de mesures de sensibilització, prevenció i protecció suplementària. A més, es recomana que els Estats membres apliquin un sistema de prestacions en el qual les persones amb dependència gaudeixin d'un dret objectiu.

Un referent d'investigació recent: el *Libro Blanco de la Dependencia*

Per a donar resposta a la situació abans exposada, el conjunt dels grups parlamentaris a l'Estat i, més concretament, l'actual govern del PSOE estan impulsant un procés que ha de permetre crear un Sistema Protector de la Dependència durant aquesta legislatura. En aquest sentit, el govern de l'Estat va encarregar a un equip d'investigadors la elaboració d'un *Libro Blanco de la Dependencia*, document que es va fer públic el passat desembre de 2004. Aquest és un treball d'investigació molt recent que, sens dubte, aporta força elements útils en el procés d'elaboració d'un Projecte de Llei que permeti garantir la protecció de les persones amb dependència al conjunt de l'Estat espanyol. A continuació, realitzo una breu anàlisi crítica de l'esmentat *Libro Blanco*.

En aquest important document destaquen diversos *aspectes molt positius* com ho és el fet de voler garantir un sistema de protecció universal mitjançant la incorporació de la prestació de la dependència al Sistema de la Seguretat Social. La naturalesa no contributiva de la prestació de dependència i alguns aspectes relacionats amb la gestió d'aquesta resulten, així mateix, positius, igual que la gran quantitat de persones potencialment beneficiàries de la mateixa.

A més d'aquests aspectes, podem considerar com molt positiu el compromís manifestat pel ministre de Treball i Afers Socials de destinar una despesa de 4.500 milions d'euros, xifra que vam interpretar que serà la total anual en 8 anys. Si bé aquesta xifra és inferior a la proposta inicial del PSOE, 7.000 milions d'euros, segueix sent d'una important magnitud i comporta duplicar, en un escenari de 8 anys, l'import dels recursos públics destinats a Serveis Socials.

També recentment el President del Govern Espanyol, en declaracions del 24 d'abril fetes a *El País*, destacava aquest com un dels principals projectes d'aquesta legislatura i orientava de manera encertada el sentit que calia donar-li, deia que “la ley que vamos a presentar este año en el Parlamento será una ley de autonomía de las personas para afrontar la dependencia y la discapacidad.”

No obstant això, existeixen una sèrie d'*aspectes negatius* que poden comportar una seriosa amenaça per als sistemes de Serveis Socials de les diverses Comunitats Autònomes. Per exemple, la falta de previsió suficient pel que fa a la dimensió i el funcionament dels equips de valoració, pot desencadenar un col·lapse en la resposta administrativa.

A més, la previsió d'un Catàleg Estatal de Serveis Socials suposa una clara invasió de la competència exclusiva de les Comunitats Autònomes per a la gestió dels Serveis Socials, a més de ser insuficient en el seu abast i adaptació als diferents col·lectius.

La falta de previsió suficient pel que fa a la dimensió i el funcionament dels equips de valoració, pot desencadenar un col·lapse en la resposta administrativa

Finalment, en relació amb el règim de cooperació entre l'Estat i les Comunitats Autònomes, s'observen aspectes que poden suposar, també, una invasió de competències. Es proposa que el nou sistema, i més concretament el catàleg de serveis, s'estableixi en el marc de la Conferència Sectorial d'Afers Socials, que destaca que, en aquesta conferència, haurien de desenvolupar-se activitats com l'estudi i "aprovació de la cartera de serveis i l'aprovació i utilització d'estàndards de qualitat per a cadascun dels serveis del sistema".

Cal destacar, així mateix, algunes *omissions* observades en el *Libro Blanco de la Dependencia* i que poden erigir-se, també, en amenaces.

Es troba a faltar un plantejament habilitador en clau d'autonomia i qualitat de vida

En primer lloc, es troba a faltar un plantejament habilitador en clau d'autonomia i qualitat de vida. Això és degut al fet que l'enfocament, en general, és molt assistencial i més aviat orientat al col·lectiu de persones grans amb dependència, tot donant un tractament molt limitat en relació amb les necessitats d'altres col·lectius de persones amb discapacitat.

En segon lloc, no es realitza una anàlisi profunda de com deuria ser la protecció de la dependència en relació amb els diferents col·lectius: gent gran, persones amb discapacitat física o sensorial, persones amb discapacitat intel·lectual, etc. Aquesta falta d'adaptació pot causar greus distorsions en la qualitat dels serveis socials.

Una altra important ommissió és que no es plantegen mesures jurídiques de cap tipus, ni cauteles, per a garantir l'eficaç defensa del dret de les persones en situació d'incapacitat jurídica. En aquest sentit, si s'activa la prevista possibilitat de rebre la prestació de dependència per part de la pròpia família, quan algun dels seus membres sigui el qui exerceix la tutela o pàtria potestat, poden donar-se situacions clares de conflicte d'interessos i falta d'objectivitat en l'elecció de recursos.

Així mateix, no es considera que determinats col·lectius, per la naturalesa i les característiques de la seva discapacitat, haguessin de tenir garantit l'accés a la futura prestació del sistema de Protecció a la Dependència.

De fet, la Llei 51/2003, de 2 de desembre, d'*Igualtat d'oportunitats, no discriminació i accessibilitat universal de les persones amb discapacitat* estableix el principi d'obligar les Administracions Públiques competents a emprendre una acció positiva suplementàries per a aquelles persones amb discapacitat que, objectivament, sofreixen un major grau de discriminació o presenten menor igualtat d'oportunitats, com són les dones amb discapacitat, les persones amb discapacitat severament afectades, les persones amb discapacitat que no poden representar-se a si mateixes o les quals pateixen una més acusada exclusió social per raó de la seva discapacitat, així com les persones amb discapacitat que viuen habitualment en l'àmbit rural. Les persones amb discapacitat intel·lectual o amb malaltia mental també deuen ser destinatàries d'aquestes accions suplementàries.

Una quarta ommissió és la manca d'una anàlisi en relació amb l'oferta de Serveis Socials, i als possibles impactes en aquesta de la futura prestació de dependència. La falta d'un enfocament prospectiu i d'una anàlisi qualitativa pot generar importants distorsions en el futur sistema de Serveis Socials: per exemple, s'han actualitzat dades sobre els sistemes de protecció de la dependència en altres països europeus, però no s'han analitzat els impactes, positius i negatius, de la seva implantació.

D'altra banda, no es considera, ni es dedica cap capítol, a les entitats representatives i generadores de serveis, entre les quals es troben les entitats del Tercer Sector Social. En aquest sentit, la falta de plantejaments del tipus model de concertació, clàusules socials... denota un enfocament escassament orientat al valor que generen aquestes entitats.

Finalment, destaca la falta de previsió d'una política integral de recursos humans, ja que tota l'acció proposada se centra exclusivament en la formació dels professionals.

Per tant, malgrat la importància d'aquest *Libro Blanco* com a treball científic i de bases, s'hauran de subsanar aquestes ommissions si es vol crear un Sistema de Protecció a la Dependència just, eficaç i orientat a la Universalització dels Serveis Socials.

No es considera, ni es dedica cap capítol, a les entitats representatives i generadores de serveis, entre les quals es troben les entitats del Tercer Sector Social

Cap a la universalització dels Serveis Socials

Davant d'aquesta sèrie d'importants amenaces i aspectes negatius, proposo la següent alternativa: apostar per un *Pacte d'Estat* que, des del respecte competencial i la lleialtat institucional, se centri a establir un *marc de cooperació i col·laboració institucional per a la protecció de la dependència i la universalització dels serveis socials*.

Aquest Pacte d'Estat permetria equiparar els Serveis Socials, autèntic quart pilar de l'Estat de Benestar, als mateixos nivells de garantia dels sistemes Sanitari i Educatiu.

Aquest marc de cooperació seria positiu per a tots:

- Per a l'*Estat*, per l'èxit d'un Sistema Protector de la Dependència que serveixi de base per a una efectiva igualtat en l'accés als Serveis Socials, sense necessitat d'envair competències.
- Per a les *Comunitats Autònomes*, per la possibilitat, comptant amb la millora substancial del finançament que representa la prestació de dependència, de promulgar noves lleis de Serveis Socials que permetin garantir el seu dret i universalitzar la seva extensió.
- Per a les *persones amb discapacitat i dependència*, perquè, en comptes d'assistir a un nou contencions, veuran reconegut de manera efectiva i real, per primera vegada en aquest país, el seu dret a uns Serveis Socials de qualitat.

Per a avançar cap a la universalització dels Serveis Socials en aquest marc de cooperació, es deuen impulsar els següents aspectes:

- La *universalització* dels Serveis Socials i la protecció de la dependència
- Les polítiques d'*igualtat d'oportunitats*, com nou paradigma per a avançar cap a la universalització.
- La *cartera de serveis socials* com instrument bàsic de planificació i de garantia de dret.

L'objectiu principal d'aquest Pacte d'Estat és, per tant, aconseguir la universalització dels Serveis Socials, ja que aquest és, com hem vist, l'autèntic quart pilar de l'Estat de Benestar.

Per a avançar cap a la universalització, la futura prestació universal de dependència, d'àmbit estatal i vinculada a la Seguretat Social, resulta una aportació molt positiva i clarament necessària. Però no podem oblidar que, en aquest camp, les Comunitats Autònomes són les quals tenen competència exclusiva.

Universalització dels serveis socials (4 ^è pilar de l'Estat de Benestar)		
	CCAA i Administracions Locals	Estat
Assegurament	SERVEIS SOCIALS	Seguretat social
	<ul style="list-style-type: none"> © Noves lleis de serveis socials que garanteixin el dret © Elaboració i aprovació d'una Cartera de Serveis Socials 	<ul style="list-style-type: none"> Sistema protector de la dependència
		<i>"La futura protecció de la dependència com aportació per a aconseguir la universalització dels serveis socials"</i>
Finançament	<ul style="list-style-type: none"> © Increment pressupostari en serveis socials (Estat, CC.AA i Adm. Local) © Finançament cost socio sanitari. © Corresponsabilitat Social 	<ul style="list-style-type: none"> © Prestació Universal de Dependència. © Plans d'Inversions. © Finançament de costos de valoració de la dependència.
		"Compromís pressupostari compartit: Estat comunitats autònomes i administracions locals"
Coordinació	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 0 auto; width: fit-content;">Pla concertat per a la universalització dels serveis socials</div>	
	<ul style="list-style-type: none"> © Plans d'inversió conjunts (aportacions: Estat, CC.AA , Administració Local, Tercer Sector Social) © Política Integral de Recursos Humans © Qualitat: planificació conjunta. © Compromís de no reducció i increment pressupostari (Estat, CC.AA. i administracions locals) 	
		"Pacte institucional (estat- cc.aa.- administracions locals) per l'extensió i qualitat de la xarxa de serveis socials"

Els processos de garantia del dret als Serveis Socials i de protecció universal de la dependència són processos socials de gran recorregut, que s'haurien d'emmarcar en un paradigma més ampli: la *igualtat d'oportunitats*.

Igualtat d'oportunitats significa que totes les persones, sense discriminacions ni exclusions de cap tipus, puguin participar activament en la nostra societat i desenvolupar-se segons les seves pròpies capacitats i eleccions. A això vénen a contribuir, de manera notable, els processos de protecció universal de la dependència i la garantia de dret als serveis socials.

En aquest sentit, una sèrie d'actuacions en política social i científiques ens plantegen un nou enfocament davant la discapacitat. En certa manera, com bé diu en Luis Cayo. Director Tècnic del CERMI, un *desmantellament* de la discapacitat. Un treure-li el substantiu per a traslladar-lo a la persona i a la necessitat de transformar la societat perquè aquesta pugui exercir plenament les seves capacitats. Entre altres cal referir-se als següents:

- **Política Europea d'igualtat d'oportunitats** i no discriminació. La Constitució Europea, acabada d'aprovar, els inclou en la Carta de Drets Fonamentals, dotant-la de caràcter jurídicament vinculant.
- **Nous paradigmes** que neixen de la Classificació Internacional del Funcionament, de la Discapacitat i de la Salut i de l'AAMR 2002 de l'Associació Americana de Retard Mental.
- Canvi del concepte de discapacitat en la Llei 51/2003, de 2 de desembre, d'igualtat d'oportunitats, no discriminació i accessibilitat universal de les persones amb discapacitat.
- **Nou concepte d'igualtat d'oportunitats**, volent fer efectiva o real aquesta igualtat.

Els processos de garantia del dret als Serveis Socials i de protecció universal de la dependència són processos socials de gran recorregut

Igualtat d'oportunitats:

Nou paradigma en les polítiques socials

Constitució europea – liondau – cif – aamr 2002 -

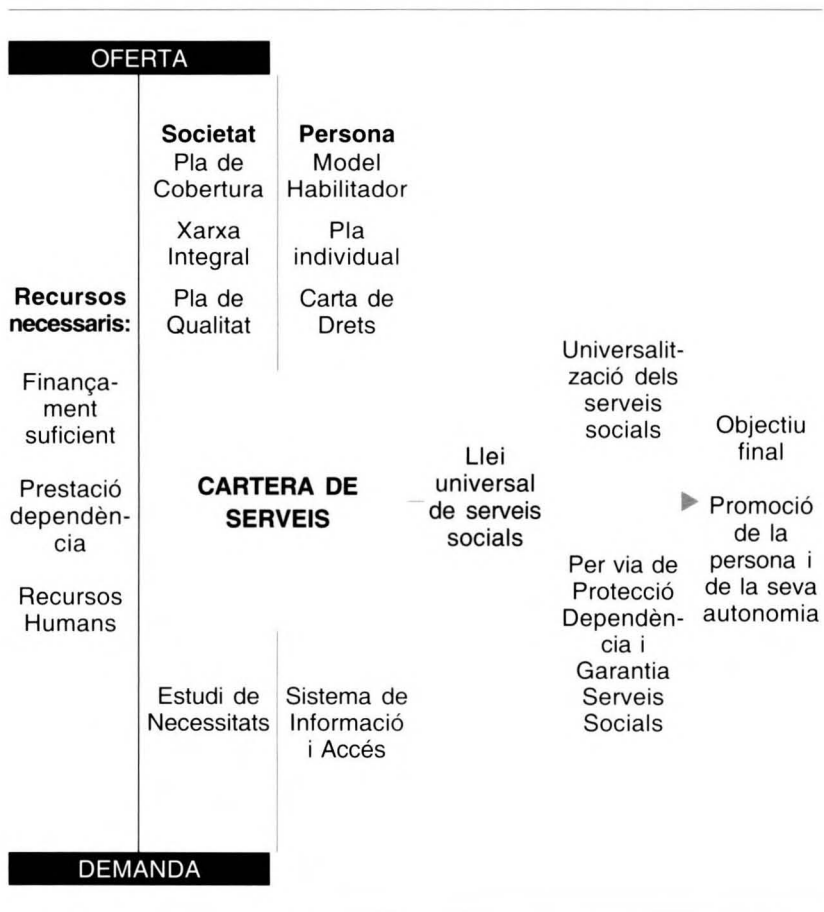
Igualtat d'oportunitats (No discriminació)			TÍTOL III de la Constitució Europea IGUALTAT Persones amb discapacitat Dones i homes Infància Persones majors Religió Cultura Lingüística Edat
▼ Ocupació	▼ Accessibilitat universal	▼ Universalització dels serveis	
<ul style="list-style-type: none"> • Accés • Condicions laborals • Adaptació lloc de treball • Discriminació positiva 	<p>Definició de la LIONDAU: "la condición que deben cumplir los entornos, procesos, bienes, productos y servicios, así como los objetos o instrumentos, herramientas y dispositivos, para ser comprensibles, utilizables y practicables por todas las personas en condiciones de seguridad y comodidad y de la forma más autónoma y natural posible. Presupone la estrategia de «diseño para todos» y se entiende sin perjuicio de los ajustes razonables que deban adoptarse".</p>	<p>CCAA</p> <p>ESTAT</p>	

Finalment, volem destacar el decisiu paper que la **Cartera de Serveis Socials** fa com instrument bàsic per a un desplegament eficaç, equitatiu i de qualitat del Sistema de Serveis Socials.

Ens permet disposar, com a model de referència, d'una descripció clara de les principals característiques que ha de reunir cada servei.

L'aprovació d'una Cartera de Serveis Socials, tenint en compte la competència en Serveis Socials, li correspon a la respectiva Comunitat Autònoma. No obstant això, el Pacte d'Estat deuria incorporar el tipus de serveis susceptibles de formar part de la Cartera de Serveis.

Per tant, perquè la Cartera de Serveis Socials sigui un instrument eficaç en pro de la universalització dels Serveis Socials, la seva creació deu ser fruit d'un treball conjunt, partint de la base de la política de qualitat, en el qual intervinguin, a més del grup científic encarregat de realitzar la proposta, les organitzacions del Tercer Sector Social, així com altres agents socials

Com declara la Secretària d'Estat de Serveis Socials, Famílies i Discapacitat, l'atenció a les persones que es troben en situació de dependència és una exigència per a avançar cap a la societat del benestar. Però per a construir un sistema just i universal de Protecció a la Dependència, en la futura llei deuran solucionar-se els aspectes negatius i les omissions del *Libro Blanco* a les que abans he fet referència.

Apostar per un pacte d'Estat i que doni veu i canals de participació a les entitats del Tercer Sector Social, és apostar per la igualtat d'oportunitats

A la fi, apostar per un pacte d'Estat, un Pacte d'Estat que comprometi totes les Administracions Públiques i que doni veu i canals de participació a les entitats del Tercer Sector Social, és apostar per la igualtat d'oportunitats. És creure que, amb sentit de responsabilitat i amb voluntat de cooperació, podrem fer realitat uns Serveis Socials de qualitat per a totes les persones que viuen a Catalunya. Aquest és el repte de futur, un repte per a transformar una necessitat, la dependència, en una excel·lent oportunitat per a la igualtat i la llibertat. Que tinguem força i encert per aconseguir-ho!

1 Document *Breu anàlisi sindical sobre la protecció a les persones dependents*
